

De laatste terechtstelling in Nederland

Maastricht geniet de twijfelachtige eer de plaats te zijn waar voor de laatste keer in Nederland een door een burgerlijke rechtbank ter dood veroordeelde in het openbaar werd terechtgesteld. Op woensdag 31 oktober 1860, dit jaar dus precies 150 jaar geleden, werd de 27-jarige Johan Nathan uit Broeksittard, wegens moord op zijn schoonmoeder, op de Markt in Maastricht opgehangen. Deze bijdrage handelt over de gebeurtenissen op die, achteraf gezien, historische dag in de Nederlandse rechtspraak.

Maastricht beschikte in het midden van de negentiende eeuw niet meer over een eigen schavot. De stellage moest per boot vanuit Amsterdam gebracht worden, waar ze op de zolder van het Justitiepaleis stond opgeslagen. De Amsterdamse aannemer Van der Kleij zorgde voor het vervoer van het schavot en was ook verantwoordelijk voor de opbouw ervan voor het Maastrichtse stadhuis. Het schavot, dat in hoogte reikte tot aan de eerste verdieping van het stadhuis, was rondom behangen met zwarte stof en gekroond met een beeld van Vrouwe Justitia. Aan de vooravond van de executie was de galg gereed om de veroordeelde te ontvangen.

De nacht voor zijn executie bracht Nathan door in een gevangeniscel aan de Minderbroedersberg. Tijdens zijn laatste moeilijke uren werd hij geestelijk bijgestaan door kapelaan Van Oppen van de Sint Servaaskerk die tevens gevangenis-saalmoezenier was. Op speciaal verzoek van Nathan werd ook kapelaan Henri

Bidprentje van de op 42-jarige leeftijd overleden kapelaan Henricus Engelen, de biechtvader van Johan Nathan.

Engelen naar de gevangenis geroepen om hem de laatste biecht af te nemen. Engelen, ook een kapelaan van de Sint Servaas, was eerder biechtvader geweest van een zekere P.J. Geurts, toen die in 1858 ook op de Markt werd geëxecuteerd.

Inmiddels was ook de beul in Maastricht gearriveerd. Het was de bijna zestigjarige Amsterdammer Dirk Jansen, een telg uit een beroemde familie van scherprechters. Jansen was sinds 1854 nog de enige in Nederland werkzame beul.

Om negen uur in de ochtend van 31 oktober kreeg Nathan te horen dat het tijd was om naar de executie-

plaats te vertrekken. Rond kwart over negen vertrok een kleine stoet vanaf de gevangenis. Vooraan liepen marchaussees, gevolgd door de beul en zijn knecht. Daarna volgde de veroordeelde met kapelaan Van Oppen aan zijn zijde. De stoet werd afgesloten door marchaussees en dragonders. De tocht voerde vanaf de Minderbroedersberg via de Papestraat, Vrijthof, Grote Staat en Nieuwstraat naar de Markt. Van alle huizen langs de stoet waren de blinden gesloten en de gordijnen dicht. Toen Nathan op de Markt aankam, was die al vol gestroomd met nieuwsgierigen. Op bevel van de burgemeester waren alle cafés in de omgeving van de Markt gesloten. De laatste minuten van zijn leven bracht Nathan samen met kapelaan Van Oppen door in een keldervertrek van het stadhuis. Daar gaf hij aan nogmaals met de advocaat-generaal, M.H. Batta en de procureur-generaal, H.W.E. Cazius van het Provinciaal Gerechtshof te willen spreken. Tegenover beide heren betuigde Nathan spijt en deed de bekentenis het plan voor de moord op zijn schoonmoeder tien dagen tevoren te hebben beraamd. Met de dood voor ogen wilde hij klaarblijkelijk schoon schip maken.

Om vijf minuten voor tien werd Nathan naar boven gehaald. Letterlijk

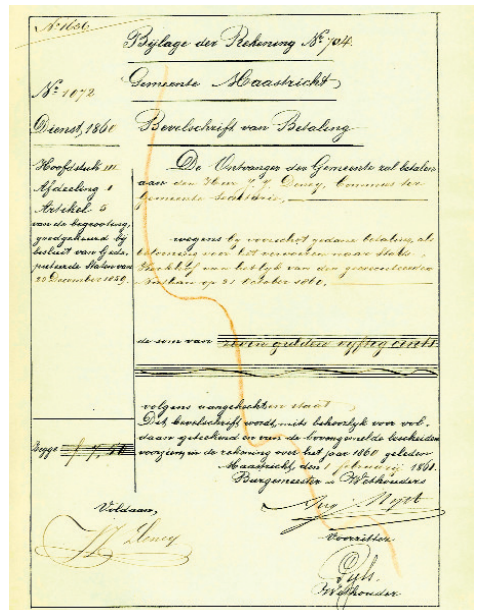
ondersteund door kapelaan Van Oppen en de beulsknecht, beklom hij de twintig treden van het schavot. Nog eenmaal kuste hij het kruisbeeld dat kapelaan Van Oppen hem voorhield, waarna Dirk Jansen de strop rond zijn nek aanbracht. Om klokslag tien uur liet de scherprechter het valluik wegklappen. De executie was volbracht, gerechtigheid geschied.

Nadat de dood was vastgesteld, draaide scherprechter Jansen het dode lichaam naar de op het bordes van het stadhuis verzamelde magistratuur van het Provinciaal gerechtshof. Daarna werd het ook aan verzamelde menigte getoond. Het lichaam van Nathan bleef overeenkomstig het vonnis nog één uur lang aan de galg hangen. Om elf uur werd het losgemaakt en in een door de gemeente Maastricht geleverde doods-kist gelegd. Enkele uren na de executie verschenen de politieagenten Van Deyck en Seegers bij de ambtenaar van de Burgerlijke Stand om het overlijden van Nathan aan te geven. Zij waren waarschijnlijk ook degenen die tegen een vergoeding van fl. 7,50 het stoffelijk overschot naar de gemeentelijke begraafplaats vervoerden. Daar werd Nathan nog diezelfde dag in ongewijde aarde begraven.

Diezelfde middag nog werd begonnen met het afbreken van het schavot. Tijdens die werkzaamheden viel Johan Adriaensen, een 37-jarige werknemer van aannemer Van der Kleij van de stellage en moest meer dan twee weken in het ziekenhuis Calvariëberg worden verpleegd. Twee jaar eerder, tijdens het afbreken van het schavot na de executie van Geurts, gebeurde de trouwens eenzelfde ongeluk.

Dramatischer was het lot van biechtvader Henri Engelen. Het 'Dagblad van Zuidholland en 's-Gravenhage' meldt op 20 november 1860, drie weken na de executie:

'Maastricht, 17 november. Nu drie dagen geleden, overleed alhier, na eene kortstondige ziekte, de heer Engelen, priester en kape-

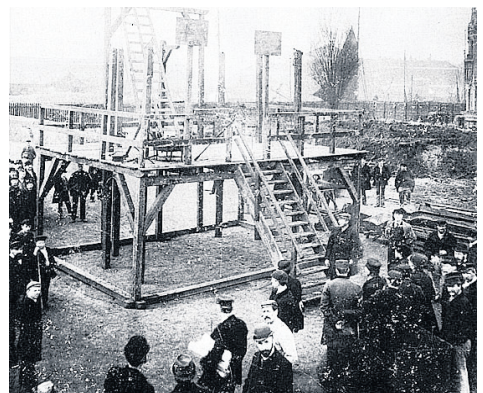
Opdracht tot betaling van fl. 7,50 wegens het vervoer van het stoffelijk overschot naar de Algemene Begraafplaats.

laan, om zijn zachtzinnig en menslievend karakter een ieder bemind en geacht. Men betreurt zijn verlies te meer, omdat het met een ander treurig voorval in verband staat. Als dienstdoende geestelijke in onze gevangenis, had hij twee jaar geleden den veroordeelden Geurts ter doodstraf moeten geleiden: die harde taak kostte den té diep gevoeligen man eene zware ziekte, die hem op den rand des grafs bracht. Ofschoon in de gevangenis door een ander geestelijke vervangen, weigerde de nu onlangs ter dood gebrachte misdadiger Nathan bij een ander geestelijke zijne biecht af te leggen dan bij den heer Enge-

len. Deze voldeed aan dat verlangen, doch men vreest al te zeer, ten koste van zijn eigen leven.'

Na 1860 werden nog verschillende misdadigers ter dood veroordeeld, maar in alle gevallen verleende de koning gratie. In 1870 werd de doodstraf uiteindelijk uit het gewone strafrecht geschrapt.

Frans Roebroeks
Bronnen: Archief Gemeentebestuur Maastricht; Archief Provinciaal Gerechtshof Limburg; H.J.A.M. Beaumont en J.H. Schrader, Een gruwelijke moord op de Broeksittarderweg, in: Historisch Jaarboek voor het land van Zwentibold (1997); Alfons Oltersissen, Prozarwerken in Maastrichtsch dialect (Maastricht 1926).

De oude galg van Rotterdam werd in 1897 nog een keer tentoongesteld. Nathan zal op een vergelijkbaar schavot zijn geëxecuteerd.

Nu in de boekhandel

Nu in de boekhandel en bij het RHCL: een selectie uit de sprokkels, die sedert 1992 in de Maaspost zijn verschenen

Groot Verhalenboek van Maastricht

Sprokkels uit het archief

Walburgers/Regionaal Historisch Centrum Limburg. 50 sprokkels in 228 pagina's, rijk geïllustreerd. prijs: 19,50 euro.

historisch centrum limburg

Archiefsprokkels

De vaste rubriek 'Archiefsprokkels' wordt verzorgd door medewerkers van het Historisch Centrum Limburg. Elke twee weken een hele pagi-

na met een nieuw verhaal, opgediept uit de archieven van Maastricht. Eerder verschenen sprokkels kunt u nog eens nalezen op

www.rhcl.nl. Historisch Centrum Limburg, Sint Pieterstraat 7, 6211 JM Maastricht, tel. 043 - 328 55 00, info@rhcl.nl